

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

TÜRK ASKERÎ EĞİTİM VE ÖĞRETİM TARİHİ

SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ
16-17 EYLÜL 2021

Cilt II

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
FATİH HARP TARİHİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

TÜRK ASKERÎ EĞİTİM VE ÖĞRETİM TARİHİ

SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ
16-17 EYLÜL 2021

Editör

Büyüamin KOCAOĞLU
Ahmet TAŞDEMİR
Hamza BİLGÜ

Grafik Tasarım

Ahmet TAŞDEMİR

Kapak Tasarım

Onur Melih DERELİ
Hatice CIRIK

Baskı ve Cilt

Milli Savunma Üniversitesi
Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı
Merkez Basım ve Yayınevi
Yenilevent/İstanbul

ISBN: 978-625-7791-42-7 (Tk.)
978-625-7791-44-1 (c.II)

İstanbul 2022

ASKERÎ TIBBIN MODERNLEŞMESİ: MEKTEBİ TİBBİYE-Yİ ŞAHANE'DEN GÜLHANE ASKERÎ TIP AKADEMİSİ'NE

Oğuz KALAFAT* - Mehmet KAYA**

Giriş

Tıp eğitimi konusu ülkelerin öncelikli çalışma alanlarının başındadır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldan itibaren ihtisaslaşmaya başlayan tıp eğitimi modern anlamda 14 Mart 1827 tarihinde, Sultan II. Mahmud tarafından “Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane”nin faaliyete geçirilmesi ile başlamıştır. “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye” ordusuna doktor yetiştirmek amacıyla kurulan bu kurum 1897 yılında Almanya ile yapılan protokol çerçevesinde ıslah çalışmaları yapmıştır. Islah çalışmaları sırasında Almanya'dan gelen Dr. George Deycke'nin önerisiyle yeni bir kurum olarak tıp okulu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1898 yılında “Gülhane Askerî Rüştiye Okulu” yapılan yenileştirmelerle “Gülhane Seririyat Hastanesi” ne dönüştürülmüştür. Bu okul, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'den nakledilen askerlerin tedavisi için yoğun bir şekilde kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında güvenlik nedenleriyle Ankara'ya nakledilmiştir. Kurumun adı birçok kez değişmiş ve 1947 yılından sonra Gülhane Askerî Tıp Akademisi ismini almıştır. 1980 yılından sonra bünyesinde tıp fakültesi de açılmıştır. Bu okulun öğretim programları modern müfredatlar kullanan bir yapıda olmuştur. Okulunun niteliğini daha iyi anlamak adına uygulanan program ve dersler ile birlikte, kurumun dönüşüm ve eğitim süreçleri bu çalışmada incelenmiştir.

1. Osmanlı Devleti'nde Askerî Sağlık Hizmetleri ve Gülhane Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesi'nin Kuruluş Serüveni

Türkiye'de tıp eğitimi, 19. yüzyılda Batılı devletlerle ilişkiler neticesinde ortaya çıkan yeni yaklaşımlardan birisidir. Sultan II. Mahmut'un eğitimde, diğer alanlarda olduğu gibi, modernleşmeyi ön planda tuttuğu için yeni ihtisas okulları bu dönemde hayata geçirilmiştir. “*Tıphane-i Âmire-yi Cerrahhane-yi Ma'mure, Mekteb-i Ulum-u Harbiye ve Mizika-yı Âmire*” gibi yeni askerî eğitim kurumları açılmıştır. Bu kurumlarla birlikte Tıphane-i Âmire'nin amacı orduya askerî doktor yetiştirmek iken Cerrahhane'nin amacı ise operatör ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

* Dr., 03kalafat03@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2341-6290.

** Prof. Dr., Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, dr.kaya40@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-0948-3489.

Tıp fakültesinin ilk çekirdeği olan Tıphâne İstanbul'un Vezneciler semtinde 1826 tarihinde Sultan II. Mahmut'un başhekimisi Mustafa Behçet Efendi¹ tarafından kurulmuştur. Fransızca eğitim yapan kurumun ilk öğrencileri medrese kökenli olup istekli olanlardan seçilmiştir. Anatomi gibi uygulamalı dersler resim vb görsel eğitim araçlarıyla işlenmeye çalışılmıştır. Anatomi dersinde “*Kadavra*” üzerinde çalışmalar dönemin bu uygulamalara karşı olanların baskılarından çekinildiği için gerçekleştirilmemiştir.² Kurumun eğitim kısmında bir müfredatına göre üç öğretim elemanı görevlendirilmiştir. Müslüman bir muallimin yönetiminde Arapça, gramer, kompozisyon, Birgivi Risalesi, İslam ahlaki eğitimi ile birlikte; hastalık, ilaç ve bitki isimlerinin Arapça ve Türkçe karşılıkları yer almıştır. Buna karşın gramer ve cerrahlık dersleri yabancı dine mensup biri tarafından Fransızca dilinde okutulmuştur. Anatomi ve tıp dersleri için yabancı öğretmenler görevlendirilmiştir. Yazı ve kompozisyon derslerinde hattat da okulda görev yapmıştır. Eğitim müfredatta 4 sınıf üzerinden belirlenmiş ancak başlangıçta iki sınıf üzerinden eğitim yapılabilmiş, öğrenciler ağırlıklı olarak “Asakiri Mansure-i Muhammediye” ordusunun içinden seçilmiştir.³

Tıphane'nin 14 Mart 1827 tarihinde “Mektebi Tıbbiye-yi Şahane”ye çevrilmesiyle eğitim çalışmalarına hız verilmiştir. Mustafa Behçet Efendi'nin çalışmaları geleneksel tıptan modern tıba geçişte önemli bir yere sahiptir.⁴ Sultan II. Mahmut tarafından kurulan bu kurum tıp üzerine eğitim öğretim yapan “ilk tıp fakültesi” şeklinde nitelendirilebilir. 1838 yılında Galatasaray'a ek yapılarak Tıbbiye'ye yeni bina kazandırılmıştır. Bu ek binada Tıphâne ve Cerrahhâne birleştirilmiştir. Okulun burada eğitime taşınmasıyla adı Dar'ül Ulum-u Hikemiye-yi Osmaniye ve Mektebi Tıbbiye-yi Âdliye-yi Şahane'ye

¹ “Şeyhülislâm Mekkî Efendi döneminde kendisine sâniye-i mir-i mirân (beylerbeyi) rütbesi verildi ve 1796'da saray hekimleri arasında yer aldı. Burada yedi yıl hizmetten sonra 1803'te hekimbaşılığa getirildi. Bu mevkide iken 1805 yılında Kuruçeşme'de bir Tıbbiye Mektebi açtırma teşebbüsünde bulundu. Ertesi yıl devrin Bahriye Nazırı tarafından hazırlanan bir tavrile donanmaya bağlı yeni bir tıphâne ve hastahane açıldı. Aynı tarihte İzmir kadılığı pâyesini aldı. III. Selim'in tahttan indirilmesi üzerine o da azledildi. II. Mahmud zamanında Mısır Kadısı oldu (1812) ve sırasıyla Mekke, Medine ve İstanbul kadılıkları pâyelerini elde etti. 1817'de devrin nüfuzlu şahsiyeti Hâlet Efendi'nin tavsiyesiyle ikinci defa hekimbaşılığa getirildi. 1821'de Anadolu kazaskeri oldu ve Meclis-i Valâ'da da görevlendirildi. Ancak aynı yıl yine Hâlet Efendi'nin bu defa menfi tesiriyle görevlerinden alınarak Keşan'a sürüldü. Bir süre sonra affedilerek üçüncü defa hekimbaşılığa ve daha sonra da Rumeli kazaskerliğine tayin edildi. 1834 yılında yakalandığı şarbon hastalığından öldü.” *İslam Ansiklopedisi*, c. 5, Türk Diyanet Vakfı, s. 345.

² Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), s. 37.

³ Cahit Yalçın Bilim, *Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1934-1876)*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2002), s. 52–62.

⁴ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), s. 137.

dönüştürülmüştür. 1839 yılında okulun masraflarının hazineden karşılanması için ödenek ayrılmıştır.⁵ Öğrenim dili Fransızca olan yeni okula Avrupa'dan ders araç ve gereçleri getirilerek modern eğitim vermeye çalışılmıştır.⁶ Eğitim- öğretim faaliyetleri için Viyana'dan Dr. Charles Ambroise Bernard⁷ dışında Dr. Jacques Neuer ve Eczacı Antoine Hoffman getirilmiştir. Okul Avusturya tıbbının etkisinde eğitimini sürdürmüştür. Daha önce anatomi dersleri resimle anlatılırken Dr. Spitzer'in derslerinde kadavra üzerinden işlenmeye başlamıştır.⁸ 1843 yılında Topkapı Sarayı'ndan ayrı olarak bir Cerrahhâne daha açılmıştır. Tıp okulunda dersler Fransızca iken, Cerrahhâne'de Türkçe öğretim yapılmıştır.⁹ Er seviyesinde eğitim gören kurumun öğrencileri 1837 yılından itibaren normal öğrenci sıfatıyla derslere katılmıştır. Avrupa'da öğrenim gören Emin Paşa, 1851 yılında "Harbiye ve Mektep Nazırı" olduktan sonra matematik ve geometri derslerini müfredata ekletmiştir.¹⁰

Mayıs 1867'de tıp okulunda yenilenmeye gidilmiş ve "Mekteb-i Tıbbiye-yi Mülkiye-yi Şâhâne" adıyla yeni bir okul kurulmuştur. Bu okulun kuruluş amaçlarından biri derslerin Türkçe olmasına rağmen istenilen hedef kısa sürede gerçekleşmemiştir. Okulda "Mektebi Tıbbiye-i Askeriye (Şâhâne)" tarzı eğitim müfredatı uygulanmıştır.¹¹ Askerî Tıbbiye içinde açılan ayrı bir sınıfta sivil vatandaşlara yönelik eğitim vermeye başlanmıştır. Okula öğrenci katılımını teşvik için doktora yeterlilik imtihanları ve askerlik kuraları muafiyeti getirilmiştir. Beş yıllık eğitim programı ilerleyen süreçte altı yıla çıkarılmıştır.¹² Tıp eğitimi çerçevesinde doktor yetiştirilmesi için derslerin Türkçe yapılmasının faydalı olacağı düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda tıp bilimi için her ülkede kendi lisanı ile öğretim yapıldığı ve Türkçe tıp terimlerinin karşılığı olduğundan 30 Ekim 1870 tarihinde bir yönetmelik çıkarılmıştır.¹³ 1872 yılında okula ülkenin her tarafından rağbet artınca, yeterlilik sınavları uygulamaya konulmuş, hazırlık sınıfı da eğitim sürecine

⁵ Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, (İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2014), s. 36–37.

⁶ Rıza Tahsin, *Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye*, 1905, s. 6.

⁷ Bernard, "Emraz-ı Dahiliye ve Seririyat-ı Dahiliye ve Hariciye" dersi öğretmeni olarak görev yapmıştır.

⁸ İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, s. 138.

⁹ Neyran Atalay, "Kara Kuvvetlerinde Eğitim ve Öğretimin Tarihi Gelişim İçinde İncelenmesi", *Ankara Üniverstesi Eğitim Fakültesi Öğrenci Semineri*, (Ankara 1969), s. 39.

¹⁰ *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, c. 4, Tercüman Gazetesi Kültür Yayını, İstanbul 1985, s. 1888.

¹¹ Mahmud Cevad, *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcratı - XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi*, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001), s. 85–86.

¹² Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, s. 78.

¹³ Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme, s. 132-33.

dâhil edilmiştir.¹⁴ Bu değişimler askerî eğitiminde yaşanan gelişmeler sivil tıp eğitimini de etkilemiştir.

“*Umuri Sıhhiye-i Askeriye Nizamnamesi*”ne göre askerî doktorların mezuniyeti sonrasında kendilerini geliştirebilmesi için Haydarpaşa Hastanesi 1870 yılında hizmete girmiştir. Mezun doktorlar iki yıl boyunca burada zorunlu eğitim görmüş, doktorların bir “deneme-öğrenme-staj” okulu olmuştur. Bu okuldan çıkan ilk mezunların 18’i Paris ve Viyana’ya gönderilmiş ve döndükten sonra okulda ders vermeye başlamıştır. Adı geçen ilk deneme okulunun öğretmenleri ise şu kişilerden oluşmuştur: “*Seririyati Cerrahiye: Miralay Volkovic Bey, Seririyati Dâhiliye: Miralay Nafilyan Bey, Seririyati Ayniye: Kaymakam Kostantin Globel Bey, Mösyö Mortman.*”¹⁵

30 Aralık 1898 tarihinde Sultan II. Abdülhamit’in isteğiyle “*Gülhane Tababet-i Askeriye Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesi*” askerî doktor öğrencilerin stajları ve eğitimleri için kurulmuştur. Kuruluş sürecinde tıp dünyasındaki gelişmeler, yeni keşifler ve döneme ayak uydurma eğilimi etkili olmuştur. Bu anlamda askerî sağlık kurumları öğretiminde yenilikler ve düzenlemeler yapılması da planlanmıştır. Doktorların daha iyi yetiştirilmesi için Almanya’dan uzman kişilerin getirilmesi düşünülmüş ve Sultan II. Abdülhamit’in emriyle Dr. Robert Rieder¹⁶ ve Dr. George Deycke ülkeye davet edilmiştir. İncelemelerde bulunan Dr. Rieder modern askerî tıp okulunun kurulacağı yeri belirlemiştir.¹⁷ Gülhane Rüştüye binasının seçilmesinde ve Sultan II. Abdülhamit’in ikna edilmesinde Alman Rieder Paşa’nın etkisi olmuştur. Bina hastane için uygun şartları barındırabilecek bir yapıya sahip olduğundan modern hastane burada kurulmuştur. 1899 yılında 4 grup şeklinde haftalık ders programı hazırlanmıştır. Bu okulda okutulan dersler:¹⁸

¹⁴ Ata Galip, “Tıp Fakültesi Mecmuası”, s. 107.

¹⁵ Osman N. Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), s. 1196.

¹⁶ “Gülhane’yi kuran Alman doktor. Alman İmparatoru II. Wilhelm’in lise arkadaşıdır. Türk tıbbını modernize etmek için yoğun çaba harcamıştır. Rieder Paşa eğitimde, hastane mimarisinde, sağlık personelinin yetiştirilmesinde, modern tıp eğitimi konusunda, tedavi ve teşhis alanlarında XIX. yüzyıl Osmanlı tıbbına pek çok yenilik getirmiştir. Bazı talebeler tıbbiyede anlamadıkları ve öğrenemediklerini çok kısa bir zamanda Gülhane’de öğrendiklerini söylemektedirler.” Bkz. M. Engin Çoruh, “Yüz Seneden Fazla Saklı Kalan Bir Sır: Askeri Tıbbiyenin Demirkapı’dan Haydarpaşa Tıp Fakültesi’ne Taşınmasının Sebebi”, *Lokman Hekim Dergisi*, c. 5, Sayı 3 (2015), s. 100-101.

¹⁷ Ayten Altıntaş, “Gülhane Ekolü: Askeri Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi”, *Osmanlı Sağlık Kurumları Sempozyumu*, (İstanbul: Düzey Matbaa, 2008), s. 132.

¹⁸ *S. M 1319*, s. 218-219; *S. M 1321*, s. 217-220; *D. S. 1317*, s. 237-238; *D. S. 1318*, s. 255-256; *D. S. 1321*, s. 301-303; *D. S. 1323*, s. 342-344; *Salnâme-i Askeri 1311*, s. 79-80.

Sınıf Seviyesi	Okutulan Dersler/Staj Konuları-İşleri
<i>Birinci Sınıf</i>	İlmi Hikmet, Kimyayi Madeni, Tabakatülarz, Fransızca.
<i>İkinci Sınıf</i>	Kimyayi Uzvi, Nebatat, Teşrih, Fransızca.
<i>Üçüncü Sınıf</i>	Kimyayi Hayatî ve Tahlilî, Hayvanat, Teşrihin Mabâdî Fیزیoloji, Fransızca
<i>Dördüncü Sınıf</i>	Ensaç, Teşrihi Nahiyevî, Emrazı Umumiye, Hıfzıssıhha, Müfredatı Tıb ve Fenni Tedavi, Cerrahîi Sağır ve Kebir, Fransızca.
<i>Beşinci Sınıf</i>	Teşrihi Marazî, Emrazı Dâhiliye, Emrazı Hariciye, Fenni Kıbale, Bakteriyoloji, Seririyatı Dâhiliye ve Hariciye, Uzniye, Enfiye, Bul'umiye, Ayniye, Cildiye ve bu şubelere ait polikliniklerle Nisaiye polikliniği.
<i>Altıncı Sınıf</i>	Tıbbı Kanunî, konferans suretinde Deontoloji

Tablo 1: *Gülhane Tatbikat Mektebi'nde okutulan dersler*

Askerî Tıbbiye'den 1867 yılında mezun olan 14 öğrencinin 3'ü gayrimüslim; 1868 yılında 31 öğrencinin 17'si gayrimüslim idi. 1870 yılında ise 16 öğrenciden 8'i gayrimüslim olup Müslüman ve gayrimüslim mezun öğrencilere bakıldığında sayıların yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Bu durum 20. yüzyılın başlarında gayrimüslim öğrencilerin azalmasıyla değişmiştir. 1900-1901 eğitim yılında mezun 695 öğrenciden 15'i, 1902-1903 eğitim yılında mezun 714 öğrenciden yaklaşık 20 kadarı gayrimüslimdir. Gayrimüslim öğrenci sayısının belirgin bir şekilde azalmasının nedenleri arasında yurt dışında eğitim gören öğrenci sayısının artması gösterilebilir. Kurumun mezun sayısı son 35 yılda (1870-1900) dikkate değer şekilde artmıştır.¹⁹ Okulun tüm Osmanlı tebaasına yönelik olması, tıp eğitimi açısından son derece önemli olmuş, sadece askerî doktor ihtiyacını da değil, sivil sağlık hizmetleri personel açığı da kapatılmaya çalışılmıştır.

Yeni açılan bu hastanede Rieder Paşa yönetiminde genç doktorlar yoğun mesai harcayarak kendilerini geliştirmişlerdir. Geceleri geç saatlere kadar süren eğitim ve çalışma ortamında başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu dönemde genç doktorlardan Almanya'ya gidenler yurda dönmüş ve Rieder Paşa bu grubu hastanede asistan olarak göreve başlatmıştır. Süleyman Numan, Asaf Derviş, Ziya Nuri, Kerim Sebati ve Eşref Ruşen'den oluşan genç doktorlar çok geçmeden Gülhane'de ders vermeye başlamıştır. Aslında bu süreç modernleşmeye geçişi temsil etmiştir. Bu bağlamda yurt dışına eğitimlerini geliştirmeye giden genç doktorlara yenileri eklenmiştir. Almanya'ya gönderilen ve burada eğitimlerinin bütün aşamalarını Rieder Paşa gözetiminde devam eden öğrenciler ülkeye döndüklerinde Gülhane'de görev almışlardır. Polikliniklerin başında göreve getirilen tabiplerden bazıları ilerleyen zamanda ülke genelinde tanınmışlardır. Tevfik Recep, Ziya Haşan,

¹⁹ Ayrıca Askerî Tıbbiye 'de 1874 yılında 327, 1975 yılında 302 ve 1876 yılında 270 öğrenci eğitim almıştır. Uğur Ünal, "20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askerî Mektepleri", *Bellekten*, c. LXXIII, Sayı 267 (Ağustos 2009), s. 586.

Orhan Abdi, Ali, Hamdi Suat gibi tabipler bunlardan bazılarıdır. Rieder Paşa'nın 1904 yılında Almanya'ya dönmesinden sonra Dayke Paşa, Viting Paşa, sivil Doktor Raynhard, Zelling ve Brovning Alman ekolünü Gülhane'de devam ettirmiştir.²⁰

1898-1899 yıllarında bu kurumun nazırlığını Mirliva Mehmet Avni Paşa ve 1900-1903 yıllarında ise Ferik Ali Rıza Paşa yapmıştır. Okulun müdürlüğünü 1898-1899 yıllarında Miralay İhsan Paşa ve 1900-1903 yıllarında ise Erkân-Harbiye Mirliva Mehmet Zeki Paşa üstlenmiştir.²¹ Tıp dersleri için eğitim veren askerî doktor ve diğer personelin sayısı şu şekildedir:²²

Rütbe	1898	1899	1900	1901	1903
<i>Ferik</i>	4	4	4	5	5
<i>Mirliva</i>	7	8	10	9	10
<i>Miralay</i>	7	9	8	9	9
<i>Kaim-makâm</i>	9	8	10	11	7
<i>Binbaşı</i>	9	10	6	4	6
<i>Kolağası</i>	10	8	9	9	11
<i>Yüzbaşı</i>	6	3	3	3	8
<i>Türk sivil hoca</i>	1	1	2	2	2
<i>Yabancı sivil hoca</i>	7	7	7	7	4
<i>İç Zabıt</i>	15	15	17	17	18
<i>Eczane Görevlisi</i>	10	10	10	9	8
Toplam	85	83	86	85	88

Tablo 2: Kurumda eğitim veren asker sayıları ve rütbeleri

Gülhane'de Harp Cerrahisi dersi okutulduğundan hastane zamanla bir “*Tababet-i Askeriye Tatbikatı Mektebi*” haline dönüşmüştür. Diğer askerî hastanelerde bu ve benzeri derslerin öğretiminin yapılmaması Gülhane'yi farklı kılmıştır.²³ Bundan başka teorik dersler yerine uygulama ve pratik öğretimi ön planda tutulmuş, vaka tartışmalarının yapıldığı “müsamereler” düzenlenmiştir. Askerî Tıbbiye'de sadece doktor değil, aynı zamanda eczacı da yetiştirilmiştir. Dersler incelendiğinde eczacılığın da ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu kurumda 1898 yılında 24, 1899 yılında 30, 1900 yılında 37 ve 1901 yılında 37 Müslüman eczacı eğitimini tamamlamıştır.²⁴ Mezun eczacı sayısı doktorlardan az olmasına rağmen eğitimin düzenli devam ettiği anlaşılmaktadır. Okulun matbaa ile yayın hizmeti de yerine getirdiği

²⁰ Osman N. Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, s. 1199–1204.

²¹ BOA, *İrade Taltifat 1318/L-139; 1320/Ş-120; S. M 1316*, s. 710; *S. M 1317*, s. 800; *S. M. 1318*, s. 873; *S. M. 1319*, s. 216; *S. M 1321*, s. 215; *Devlet Salnâmesi 1316*, s. 212; *D. S. 1317*, s. 236; *D. S. 1318*, s. 254; *D. S. 1319*, s. 271; *D. S. 1321*, s. 300.

²² Uğur Ünal, “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askerî Mektepleri”, s. 586.

²³ Osman N. Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, s. 1204.

²⁴ Uğur Ünal, “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Askerî Mektepleri”, s. 587.

bilinmektedir. 1902 yılında Gülhane’de kliniklerin durumu ve işleyişi yapılan çalışmaların sayısal anlamda gelişme kaydetmesi bakımından önemlidir. Adı geçen hastanede klinik ve polikliniğin 1902 yılındaki kadro ve yatak kapasitesi şu şekildeydi:²⁵

Klinikler	Yatak Sayısı	Hocası	Asistan Sayısı	Hemşiresi ²⁶
<i>Hariciye</i>	46 erkek / 7 bayan	Prof. Rieder	3	Johanna Goseviç
<i>Jinekoloji</i>	27 bayan	Dr. Weiting	1	Maria Japp
<i>Septik Hastalıklar</i>	13	Dr. Asaf Derviş	1	Franzizca Seiffer
<i>Dâhiliye</i>	26 erkek / 7 bayan	Dr. Weiting	2	Margarita MaaB
<i>Sinir Hastalıkları</i>	12	Dr. Süleyman Numan	1	
<i>Cildiye</i>	8	Prof. Raşid Tahsin	1	
<i>Karantina</i>	5	Dr. Eşref Ruşen	1	

Tablo 3: Kliniğin 1902 yılındaki kadro ve yatak kapasitesi

Klinikler	Hocası	Asistan Sayısı	Hemşiresi ²⁷
<i>Hariciye</i>	Dr. Weiting	2	
<i>Ortopedi ve Masaj</i>	Dr. Hoffmann	1	
<i>Jinekoloji</i>	Dr. Asaf Derviş	1	Franzizca Seiffer
<i>Dâhiliye</i>	Prof. Deycke	2	Margarita MaaB
<i>KBB</i>	Dr. Ziya Nuri	1	Hanna Miller
<i>Sinir Hastalıkları</i>	Prof. Raşid Tahsin	-	
<i>Patoloji, Anatomi ve Bakteriyoloji Laboratuvarı</i>	Prof. Deycke	4	

Tablo 4: Polikliniğin 1902 yılındaki kadrosu

1899-1901 yılları arasında Gülhane Cerrahi, Jinekoloji ve Doğum Kliniğinde 1.631, Dâhiliye ve Cilt Hastalıkları Kliniğinde 1.698, Sinir Hastalıkları Kliniğinde 205; 1901-1903 yılları arasında Cerrahi, Jinekoloji ve Doğum Kliniğinde 742, Dâhiliye ve Cilt Kliniğinde 579, Sinir Hastalıkları Kliniğinde 72 hasta tedavi edilmiştir. 1900-1901 yılları arasında Gülhane Cerrahi Kliniğinde 1003, Jinekoloji ve Doğum Kliniğinde 323, Dâhiliye ve Cilt Kliniğinde 9.639, Sinir Hastalıkları Kliniğinde 477, KBB Polikliniğinde 630, Ortopedi ve Masaj Polikliniğinde 431; 1901-1903 yılları arasında Gülhane Cerrahi Kliniğinde 936, Jinekoloji ve Doğum Kliniğinde 358, Dâhiliye ve Cilt Kliniğinde 2.806, Sinir Hastalıkları Kliniğinde 103, KBB Polikliniğinde 750, Ortopedi ve Masaj Polikliniğinde 355 hasta tedavi olmuştur. 1900-1903 yılları arasında tüm polikliniklerden yararlanan hasta

²⁵ Robert Rieder, *Für Dei Türkei (Das Karankenhaus Gülhane)*, (Jena: Gustav Fischer, 1903), s. 122–23.

²⁶ Hemşireler tüm kliniklerde görev alabilmektedir.

²⁷ Hemşireler tüm kliniklerde görev alabilmektedir.

sayısı 17.811 kişi idi. Cerrahi Kliniğinde yapılan 1.564 ameliyattan 97'si ölümle sonuçlanmıştır. Hastanede Türkler dışında 2.390 Yunan, 44 Arnavut, 597 Ermeni, 498 Musevi, 121 Arap, 42 Kürt, 10 Çerkez, 10 Tatar, 9 Kafkasyalı, 12 Bosnalı, 27 İranlı, 9 Rumen, 10 Bulgar, 9 Avusturyalı, 1 Macar, 25 Alman, 6 İtalyan, 4 Fransız ve 1 İspanyol hastanın tedavisi yapılmıştır.²⁸

Yemen'de 1904 yılındaki isyanı bastırmak için görevlendirilen birliklerin içerisinde askerî tıp öğrencileri de yer almıştır. Arnavutluk'ta çıkan isyanda da Gülhane tabipleri görevlendirilmiştir. Trablusgarp Savaşı'nda öğretim teknikleri harbin gereklerine göre yeniden yapılandırılmış, 1912 Balkan Savaşı'nda Gülhane'nin tüm personeli, cephede askerlere sağlık hizmeti sunmuştur. Barış zamanında vatandaşlara sunulan hizmetler savaşta yoğun şekilde askerî hastane hizmetine dönüştürülmüştür. Balkan Savaşı sonrasında normal eğitimine devam etmiştir.²⁹

Birinci Dünya Savaşı başladığında Gülhane'de eğitime ara verilmiş ve tüm doktorlar Taksim'deki 1. Ordu Menzil Harp Hastanesi emrine girmişlerdi. Savaşın etkisiyle çoğu mezun ve mezun adayları cephelerde görevlendirilmiştir. Gülhane ise Çanakkale Cephesi'nden gelen ağır yaralılara ayrılmıştır.³⁰ 1915 yılında tekrar eğitime başlayan hastane hem normal vatandaşlara hem de savaşta tedaviye ihtiyaç duyanlara askerî hastane hizmetini sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı bittiğinde Dr. Süleyman Numan Paşa³¹ hastane müdürlüğüne getirilmiştir. Askerî hekim yetiştiren bir yapıyla hareket eden hastanede erlere hastabakıcılık öğretilmiştir. Bununla birlikte ilk defa "Harp Paketi" üretilmiştir. Dış protezi üreten bir bölümü ile tifo, dizanteri ve kolera aşılarının ülkede yaygınlaşmasını sağlayan bölümler faaliyete geçirilmiştir. İngilizlerin hastane müdürü Dr. Süleyman Numan Paşa'yı Malta'ya sürmeleri neticesinde Dr. Talat Arif Bey müdürlük görevini üstlenmiştir. Takiben Dr. Tevfik Salim (Sağlam)³² hastane yöneticisi

²⁸ Robert Rieder, *Für Dei Türkei (Das Karankenhaus Gülhane)*, s. 231-78.

²⁹ Altıntaş, "Gülhane Ekolü: Askerî Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi", s. 134-35.

³⁰ Nuran Yıldırım, "Gülhane Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (İstanbul: Kültür Bakanlığı, 1994).

³¹ "Dr. Süleyman Numan, 1890 yılında Askerî Tıbbiye'den mezun oldu. 1894 yılında Almanya'ya giderek 6 yıl Berlin 1. Dâhiliye kliniğinde V. Leyden'in yanında asistan olarak görev aldı. 1900 yılında İstanbul'a geri dönerek Gülhane Askerî Hastanesi Dâhiliye kliniğinde görevine devam etti. Gülhane'nin müdürlüğünü de yaptı. Onun için hatalık değil hasta önemliydi. Yunanlılar Yanya savaşında da görev alan Numan Paşa askerî tıp konusunda oldukça tecrübeliydi." Bkz. H. Kadircan Keskinbora, Fahriye Kamer Aras ve Sevtap Yıldırım, "Yanya Cephesinde Hekim Yardımı: Dr. Süleyman Numan ve Balkan Felaketinde Sağlıkçı Desteği", *Lokman Hekim Dergisi*, c. 8, Sayı 1 (2018), s. 1-9.

³² "Tevfik Salim Sağlam, 27 Mayıs 1882 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Tevfik Salim, 2 Nisan 1895'te Askerî Tıbbiye İdadisine, 1898 senesinde ise Sirkeci Demirkapı'daki Askerî Tıbbiye'ye girmiştir. Tıbbiye Mektebi'ni, "vatanseverliğin, hürriyet aşkının, Şark

olmuştur. Savaş sonrası işgalle birlikte hastane Gümüşsuyu Askerî Hastanesi'ne taşınmıştır. Sağlık personelinin bir bölümü Maçka Hastanesi'nde görevlendirilmiştir. Bu olumsuz şartlara rağmen eğitime devam edilmiştir.³³ Millî Mücadele döneminde Gülhane'den Anadolu'daki kurtuluş hareketine gizli destek verilmiş, yetiştirilen hekimler Anadolu'ya gönderilmiştir. İnönü Muharebesi öncesinde doktorlar Kızılay aracılığı ile Birinci İmdat-ı Sıhî grubuyla Doğu Cephesi'ne sevk edilmiştir. 1921-1922 yıllarında öğretim için az sayıda hekim dışında tüm personel kendi imkânlarıyla deniz yoluyla Mersin'den Anadolu'ya geçmiştir. Dr. Talat Arif Bey Gülhane İlaç Sargı Bölümü teçhizatıyla Ankara'daki Ordu İlaç Fabrikası'nın temelini atmıştır.³⁴

2. Cumhuriyet Dönemi Gülhane Askerî Tıp Akademisi

Millî Mücadele döneminde asker hekim ihtiyacının karşılanmasına fiili destek veren İstanbul Gümüşsuyu'ndaki Gülhane Askerî Hastanesi'nin personeli 23 Ağustos 1923 tarihinde ülkenin işgalden kurtuluşu münasebetiyle bir kutlama düzenlemiştir. Yapılan kutlamanın temel sebebi ülkenin işgalden kurtulması sonrası hastanenin “*Gülhane Askerî tıp Encümen-i Alisi*” adını almasıdır. 1918-1923 yıllarında Fransız işgaline maruz kalan İstanbul Gülhane Hastanesi kullanılmayacak şekilde teslim edilmiştir. 2 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) hükümeti tarafından “*Gülhane Tababet-i Askerîye Tatbikat Mektep ve Seririyatı Talimatnamesi*” kabul edilmiştir.³⁵ Talimatnameye göre şu şekilde tanımlanmıştır:

“*Gülhane; Genel askerî tababetin uygulandığı bir klinik (seririyat), askerî tababetin geliştirilmesi için bir okul, bilimsel incelemeler ve*

miskinliğinden kurtulmanın, ilerleme ve bir an önce yüksek bir medeniyet seviyesine ulaşmış memleketlere yetişme çabasının yuvası olarak” niteleyen Tevfik Salim, buradan 2 Eylül 1903'te Tabip Yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı yıl Gülhane Askerî Tatbikat Mektebi ve Seririyatında (GATA) staja başlamış, Dr. Süleyman Numan Paşa'nın yanında Dâhiliye Kliniği ve Laboratuvarında çalışmış, burada stajyerlik ve asistanlık görevlerini başarıyla tamamlamıştır. 1906'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şahâne Dâhili Hastalıklar Muallim Muavinliği sınavını kazanarak, Gülhane'den ayrılmıştır. Kısa bir süre sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Şahâne (Askerî Tıp Okulu) ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye (Sivil Tıp Okulu) birleştirilerek “*Tıp Fakültesi*” adını almış ve 1909'da Dârülfünûn-ı Osmânîye bağlanmıştır. Bu gelişmenin ardından Tevfik Salim, laboratuvar şefi olarak atanmış ve Hocası Süleyman Numan Paşa ile birlikte, 3. Dâhiliye Kliniğinin kuruluşunda görevlendirilmiştir.” Bkz. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-tevfik-salim-saglam-1882-1963/>, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

³³ Altıntaş, “Gülhane Ekolü: Askerî Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi”, s. 135.

³⁴ Ayten Altıntaş, “Gülhane Askerî Tababet Tatbikat Mektebi ve Seririyatında İlaç Hazırlama Çalışmaları”, *I. Türk Tıp Tarihi Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, (Ankara: TTK, 1992).

³⁵ Adnan Ataç, *Gülhane Askerî Tıp Akademisi'nin Kuruluşu*, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1996), s. 86.

yayınlar için bir tıp akademisi (Askerî Tıp Encümen-i Alisi) olarak, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı, Tugay seviyesinde, Sağlık Dairesince seçilen bir asker tabip Müdür-Baştabip yönetiminde bir kurum”³⁶

Böylece Gülhane Askerî Hastanesi, Ankara tarafından tanınıp resmî bir kimliğe kavuşmuştur. Eğitim konusunda da yeni kurulan devletin önemli öğretim kurumları arasında yerini almış, modern eğitimi devam ettirme noktasında öncü kuruluşlardan biri olmuştur.

Gülhane Tababet-i Askerîye Tatbikat Mektep ve Seririyatı Talimatnamesi sonrasında yatak kapasitesi iki kat artırılarak 300'e çıkarılmıştır. Bina yeniden tamir edilip iki ay içinde hizmete girmiştir. 30 Aralık 1923 tarihinde 25. yıl kutlamalarında “Gülhane Müsamereleri” tekrar başlatılmıştır.³⁷1924 yılında çıkarılan “*Etibbanın Hizmet-i Mecburiyeleri Kanunu*” ile sivil hekimlere de askerî staj eğitimi zorunlu tutulmuş, hastanenin eğitim-öğretim hizmeti genişletilmiştir.

3 Mart 1924 tarihinde TBMM tarafından çıkarılan “*Tevhit-i Tedrisat Kanunu*” 5. maddesi ile öğrenci yetiştiren askerî ortaokul ve liseler Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Askerî okulların özel durumları nedeniyle 22 Nisan 1925 yılında çıkarılan ek kanunla bu kurumlar Savunma Bakanlığı sorumluluğuna bırakılmıştır.³⁸ Öğretim birliği kapsamında yapılan bu çalışmalar Gülhane'nin yönetiminin Savunma Bakanlığı tarafından yapılmasına olanak sağlamıştır. Bunun nedeni uygulanan eğitim ve öğretim müfredatının diğer okullardan farklı olmasından kaynaklanmıştır.

1930'lu yıllardan itibaren hastane binaları ihtiyacı karşılayamaz hale geldiğinden Gülhane'nin bulunduğu yerin tarihi önemi sebebiyle yeni hastane binasının yapılmasına izin verilmemiştir. 1941 yılından itibaren tüm askerî eğitim kurumları Ankara'da eğitim vermeye başlamış, İstanbul'un başka bir yerinde hastane binası için yer aranmıştır. Yer problemi ile birlikte bir askerî kimliği olması nedeniyle Gülhane İstanbul'dan 21 Temmuz 1941 tarihinde Ankara Cebeci Merkez Hastanesi'ne taşınmıştır. Bu gelişmeden sonra “Cebeci Askerî Tababet Tatbikat Okulu” adını almıştır.³⁹

1941 yılından itibaren yeni yerinde öğretime devam eden kurumda 20 Haziran 1945 tarihinde çıkarılan 4761 Sayılı Kanun'la bünyesinde bir Tıp Fakültesi'nin kurulmasına karar verilmiştir. 1947 yılında Akademi olarak

³⁶ <http://Gulhaneeah.Saglik.Gov.Tr/Yazdir?578DBC07DC9FC7248C63EE51F9899B74>, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

³⁷ Kemal Özbay, *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*, c. 2, (İstanbul: Yörük Basımevi, 1976).

³⁸ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, c.3, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999), s. 70.

³⁹ Altıntaş, “Gülhane Ekolü: Askeri Hastane ve Tatbikat Hastanesi Dönemi”, s. 137.

faaliyetine başlamıştır. 1953 yılında ise Kara Kuvvetleri Komutanlığı yedek subay binasına taşınmıştır. 28 Ekim 1971’de yeni binasında hizmet vermeye başlayan Gülhane’de Hemşire Sağlık Koleji ile Sağlık Okulu açılmıştır. Hemşire Sağlık Koleji, 1978 yılında Sağlık Meslek Lisesi ve 1992 yılında ise Sağlık Meslek Yüksekokulu olarak eğitim vermeye devam etmiştir. Bununla birlikte kurum içerisinde Sağlık Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu ve Hemşirelik Yüksek Okulu faaliyete geçirilmiştir.

7 Kasım 1980 tarihinde Gülhane için önemli bir dönüşüm yaşanmış ve 2336 Sayılı “*Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu*” çıkarılmıştır. Kanunda, Gülhane Askerî Tıp Akademisi’nin (GATA) tanımı şu şekilde yapılmıştır: “*Genelkurmay Başkanlığı kuruluşunda, bilimsel özerkliğe sahip, Atatürk ilkelerine bağlı, milli şuur ve disiplini görev bilen, mesleki öğretim, lisans ve lisansüstü ile doktora eğitim ve öğretimi ve bilimsel araştırma yapan akademik bir kurum ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin sağlık işlerinde en yüksek danışma organıdır.*”⁴⁰ Bu kanunla kurum *Akademi ve Askerî Tıp Fakültesi* ve “*Gülhane Askerî Tıp Akademisi*”nden oluşmuştur. Akademi ve Askerî Tıp Fakültesi’nin görevleri şu şekilde tanımlanmıştır:

*“Muvazzaf askerî tabip yetiştirmek, Muvazzaf askerî tabip, dış tabibi ve eczacıların staj süresince askerî ve uygulamalı eğitim ve öğretimini yaparak ilerlemeyi sağlamak, yedek askerî tabip, dış tabibi ve eczacıların askerî tababet yönünden gerekli eğitim ve öğretimini sağlamak, sağlık astsubay ve Türk Silahlı Kuvvetleri sağlık meslek liseleri öğrencilerinin eğitim ve öğretimlerini sağlamak, Silahlı Kuvvetler’in ihtiyaç duyduğu tabip, eczacı, dış tabibi ve veteriner hekimlerin uzmanlık ve doktora eğitimi ve öğretimini yapmak. Ayrıca Tababet Uzmanlık Tüzüğü’nde öngörülen diğer branşlarda uzman yetiştirmek, Silahlı Kuvvetler sağlık personelinin mesleki bilgilerini artırmak, barış ve savaşta askerî sağlık vazifeleri bakımından ilerlemelerini sağlamak amacıyla gerekli eğitim ve öğretimi yaptırmak, askerî ve genel tababet alanlarında araştırmalar yapmak, yayımda bulunmak, memleketin epidemiyolojik durumunu incelemek, Türk Silahlı Kuvvetleri’nde ortaya çıkacak salgınlarla mücadele etmek ve korunma için gerekli önlemleri aldirtmak, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin sağlığını ilgilendiren her türlü sorunlarda danışmanlık ve hakem vazifelerini görmek.”*⁴¹

GATA 1980 yılından sonra öğretim sistemini ve yapısını yenileştirmiştir. Ordunun askerî tıp personeli ihtiyacını karşılamak için yasal dayanaklar detaylı olarak belirlenmiştir. Bünyesindeki diğer öğretim

⁴⁰ “Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu”, *Resmî Gazete, Sayı: 17157, 7 Kasım 1980.*

⁴¹ “Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu”, *Resmî Gazete, Sayı: 17157, 7 Kasım 1980.*

kurumları ile sağlık alanında bütünlüğünü sağlamıştır. Bu kanunla birlikte yönetimi Genelkurmay Başkanlığı tarafından belirlenen komutana verilmiş, ayrıca Üniversiteler Kurul üyeliğine de sahip olmuştur. 17 Kasım 1983 tarihinde 2995 Sayılı Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu yeniden değiştirilmiştir. Önceki kanuna göre daha kapsamlı bir yapıya dönüştürülmüştür. Tanımına eklenen aşağıdaki ifadeler bu dönüşümün habercisi olmuştur.

“Türk Silahlı Kuvvetleri’ne muvazzaf askerî tabip ve gerektiğinde diğer sağlık bilimleri alanında askerî personel yetiştiren; kendisine ve bünyesindeki Askerî Tıp Fakültesine enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluşlar, eğitim hastaneleri ile diğer eğitim ve öğretim kurumları bağlanabilen ve Genelkurmay Başkanlığı’nın gerek gördüğü sağlıkla ilgili eğitim ve öğretimi de yapturan bir yükseköğretim kurumu.”⁴²

Yükseköğretim kurumu olarak Genel Kurmay Başkanlığı bünyesinde hizmet vermeye devam eden kuruluşun eğitim ve öğretim amaçları şunlardır:

“Atatürkçülüğü bilen ve benimseyen, Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan, toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisiyle dolu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, beden-zihin- ruh-ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş, ilgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda sağlık bilimi alanında mesleğinin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, askerliğin temeli olan disiplin ruhuyla yetişmiş, itaatkâr, aldığı emri can ve kanı pahasına zamanında yapmaya hazır olduğunu gösterecek davranışı kazanan, silah arkadaşlarına ve Türk Silahlı Kuvvetleri’ne sarsılmaz bir bağla bağlı, vazife ve mesuliyet duyguları gelişmiş, inisiyatif sahibi, fedakâr ve doğruluktan sapmayacak karakterde, askerlik şeref ve haysiyetini her şeyden üstün tutan, mesleğinin çetin koşullarında soğukkanlılığını muhafaza edecek bir iradeye, dayanıklı bir fiziki yeteneğe sahip personel yetiştirmek olmuştur.”⁴³

Bu amaçlarla birlikte araştırma yapmak, teknoloji üretmek ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak gibi hedefleri de kanuna eklenmiştir.⁴⁴ Bilimsel anlamda çalışmaların yapılması için bir yasal dayanak olan bu kanunla yeni

⁴² “Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu”, *Resmi Gazete, Sayı: 18226, 19 Kasım 1983.*

⁴³ “Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu”, *Resmi Gazete, Sayı: 18226, 19 Kasım 1983.*

⁴⁴ “Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu”, *Resmi Gazete, Sayı: 18226, 19 Kasım 1983.*

gelişmelerin önü açılmıştır. Millî kültür, örf ve adetler dikkate alınarak hazırlanan bu kanunla millî birlik ve beraberlik duygularının öğrencilere aktarılması düşüncesi de yer almaktadır. Geniş kapsamlı hazırlanan GATA kanunu ile kurum tam bir üniversite halini almıştır. GATA’da okutulan dersler tıp akademisi olduğu için sağlık bilimleri ağırlıklıdır. Buna rağmen askerî okul olduğundan bazı dersler sınıf düzeyinde ele alınmış, diğer tıp fakültelerinden farklılığını ortaya konmuştur. Türk Dili, Atatürkçülük ve İnkılap Tarihi, Askerlik Eğitimi, Beden Eğitimi ve İngilizce akademinin 6 sınıf düzeyinde de zorunlu ders kapsamında okutulmuştur. Bu durum aslında tıp okulu olmasının yanında, askerî ve millî bir kurum kimliğinin bulunmasından kaynaklanmıştır. Öğrenciler millî bilince sahip uzman personel olarak yetişmiştir. 1988-1989 eğitim yılı GATA ders programı şu şekildedir:⁴⁵

Sınıflar	Dersler	1. Sömestir	2. Sömestir
1. SINIF	Organik Kimya ve Biokimya	8 Saat	8 Saat
	Tıbbi Biyoloji ve Genetik	5 Saat	5 Saat
	Davranış bilimleri	2 Saat	2 Saat
	Matematik, Bioistatistik ve Bilgisayar	4 Saat	4 Saat
	Deontoloji ve tıp Tarihi	1 Saat	1 Saat
	Fizik	-	6 Saat
2. SINIF	Anatomi	8 Saat	8 Saat
	Fizyoloji	6 Saat	6 Saat
	Histoloji	6 Saat	6 Saat
	Temel Mikrobiyoloji ve Parazitoloji	6 Saat	6 Saat
	Biofizik	2 Saat	2 Saat
3. SINIF	Temel Mikrobiyoloji ve Parazitoloji	9 Saat	9 Saat
	Patoloji	8 Saat	8 Saat
	Halk Sağlığı	8 Saat	8 Saat
	Fizyopatoloji	4 Saat	4 Saat
4. SINIF	Fizyopatoloji	4 Saat	4 Saat
	Tıbbi Farmakoloji ve Toksikoloji	5 Saat	5 Saat
	Klinik Mikrobiyoloji	2 Saat	2 Saat
	Klinik Biokimya	2 Saat	2 Saat
	Diğer Kliniklerde Uygulamalı Eğitim	16 Saat	16 Saat
5. SINIF	Klinik Farmakoloji ve Toksikoloji	3 Saat	3 Saat
	Bilgisayar	2 saat	-
	Klinik Stajları ve Uygulamalı Eğitim	30 Saat	30 Saat
6. SINIF	Klinik Stajları ve Uygulamalı Eğitim	30 Saat	30 Saat
	Adli Tıp	2 Saat	2 Saat
	Bilgisayar	2 Saat	2 Saat

Tablo 5: 1988-1989 eğitim yılı GATA ders programı

⁴⁵ Adnan Ataç, *Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nin Kuruluşu*, s. 158-59.

Askerî tıp alanında eğitim veren GATA, 29 Mayıs 2017 tarihinde 2017/10404 sayılı kararla Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür. Modern tıp eğitimi veren kurum bu değişiklikle alanında öncü eğitim kurumlarından birisi olup, 2018-2019 eğitim yılından itibaren öğretime başlamıştır.

Sonuç

Kurumsallaşmanın ve modernleşmenin temelini her alanda olduğu gibi önce askerî kurumlardaki gelişmeler oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde tıp eğitimi ve tıp modernleşmesinin öncüsü de askerî sağlık alanında gelişmeler olmuştur. Bu bağlamda 19. yüzyıldan itibaren başlayan tıp dünyasındaki gelişmeler Osmanlı ordusuna da yansımıştır. Sultan II. Mahmut tarafından 14 Mart 1827 tarihinde kurulan “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane” askerî tıbbın kurumsallaşmasını hızlandırmıştır. O dönemde özellikle ordudaki değişimler personelin sağlık ihtiyaçlarına göre yeniden şekillendirilmiştir. İlerleyen süreçte Almanya ile olumlu ilişkilerin de etkisiyle sağlık kurumlarının ıslahı yapılmıştır. 1897 yılında yapılan sözleşmeler ve Dr. Georg Deycke'nin tavsiyeleriyle yeni bir kurum ortaya çıkmıştır. Sultan II. Abdülhamit döneminde 30 Aralık 1898 tarihinde “*Gülhane Tababet-i Askerîye Tatbikat Mektebi ve Seririyat Hastanesi*” kurulmuştur. Asker doktorların eğitimi için faaliyete geçirilen bu kurum barış zamanlarında vatandaşlara savaş zamanlarında ise öncelikle askerlerin tedavilerinde önemli sağlık hizmeti sunmuştur. Gülhane; Trablusgarp Savaşı, Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda aktif şekilde görev almıştır.

Alman doktorların eğitim sistemine ve ekolüne göre bir öğretim uygulayan okul, devletin iç isyanlarında ve savaş durumlarında orduya hizmet etmiştir. Tıptaki yeniliklerin kullanıldığı Gülhane, ülkedeki diğer hastanelerin modernleşmesine de katkı sağlamıştır. Avrupa tarzında modern müfredatlar uygulayan hastane, devletin bu alandaki eksikliğini uzun yıllar gidermiştir.

Kurtuluş Savaşı esnasında milliyetçi bir çizgi izleyen hastane personeli gizlice Anadolu'daki hareketi desteklemiştir. Malzeme ve personel desteği veren kurum İstanbul'un işgali ile birlikte gücünü ve bilgi birikimini Anadolu'ya kaydırmıştır. Savaşın en yoğun dönemlerinde tıpkı daha önceki savaşlarda olduğu gibi aktif şekilde savaşın içinde yer almıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra TBMM kararıyla Gülhane Tababet-i Askerîye Tatbikat Mektep ve Seririyatı Hastanesi olarak faaliyet göstermeye devam etmiştir. İstanbul'da çalışmalarını devam ettiren kurum İkinci Dünya Savaşı esnasında Ankara'ya taşınmış ve 1947 yılında “Gülhane Askerî Tıp Akademisi” ismini almıştır. Bünyesinde bir tıp fakültesi de açılmıştır. 1980 ve 1983 yıllarında çıkarılan Gülhane Askerî Tıp Akademisi kanunları ile sitemini

değiştiren kurum daha işlevsel hâle gelmiştir. 2017 yılında alınan kararla “Gülhane Sağlık Bilimleri Üniversitesi”ne dönüştürülmüştür. Uzun yıllar tıp eğitimi veren ve sağlık alanında öncü kurum olan bu kuruluş, bilgi ve birikimin aktarıldığı nadir kuruluşlardan biri olmuştur.

EKLER

Ek 1: Gülhane 1899 Yılı Ders Programı (I, II, III Ve IV Şeklinde 4 Grup Stajyer Öğrenci İçin).

Saat	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
3-4	Bütün Gruplara Ön Vizit					Bütün Gruplara Ön Vizit	
4-5	Asil ziyaret Cerrahi I Dâhiliye III Sinir II	Asil ziyaret Cerrahi III Dâhiliye II Sinir IV	Anatomi ve Histoloji Tekrar Kursu	Asil ziyaret Cerrahi II Dâhiliye IV Sinir I	-	Asil ziyaret Cerrahi IV Dâhiliye II Sinir III	
5-6	Klinik Cer. I, II Klinik Dah. III, IV)	Klinik Cer. III, IV Klinik Dah. I, II)	(Rieder I ve II) (Deycke III ve IV)	Klinik Cer. I, II Klinik Dah. III, IV)	-	Klinik Cer. III, IV Klinik Dah. I,II)	Sinir Kliniği ve Viziti
7-8	Bakım Dersi (Dr. Blas)	Bakım Dersi (Dr. Blas)	-	Bakım Dersi (Dr. Blas)	-	Bakım Dersi (Dr. Blas)	
7-9	Cerrahi Pratiği III Dah. Polik I	Cerrahi Pratiği I Dah. Polik III	Bakım Dersi (Prof. Reider) Dah. Polik (Dr. Deycke)	Cerrahi Pratiği IV Dah. Polik II	-	Cerrahi Pratiği II Dah. Polik IV	Bütün Gruplara elektro Teşhis ve Tedavi Kursu
9- 10	Poliklinik Operasyonlar IV Oskültasyon ve Perküsyon II	Poliklinik Operasyonlar II Oskültasyon ve Perküsyon IV	Paolojik Anat. Tekrar Kursu	Poliklinik Operasyonlar III Oskültasyon ve Perküsyon I	-	Poliklinik Operasyonlar I Oskültasyon ve Perküsyon III	
10- 11	Postoperatif Bak. ve Pansuman Kur. IV Mikroskop- Kimyasal Araştırma Kursu II	Postoperatif Bak. ve Pansuman Kur. II Mikroskop- Kimyasal Araştırma Kursu IV	(Rieder III ve IV) (Deycke I ve II)	Postoperatif Bak. Ve Pansuman Kur. III Mikroskop- Kimyasal Araştırma Kursu I	-	Postoperatif Bak. ve Pansuman Kur. I Mikroskop- Kimyasal Araştırma Kursu III	

Ek 2: Prof. Dr. Robert Rieder.

Ek 3: İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Müzesi.

İlk kurulduğunda Gülhane binalarının resmi.*

Türk Ansiklopedisi, c. 8, (Ankara: , Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1970), s. 145.